GENÇ WERTHER'İN ISTIRAPLARI

GOETHE

Türkçesi ve sonsöz:
Senail Özkan

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1056
EDEBÎ ESERLER: 428

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-605-155-146-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2014
3. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

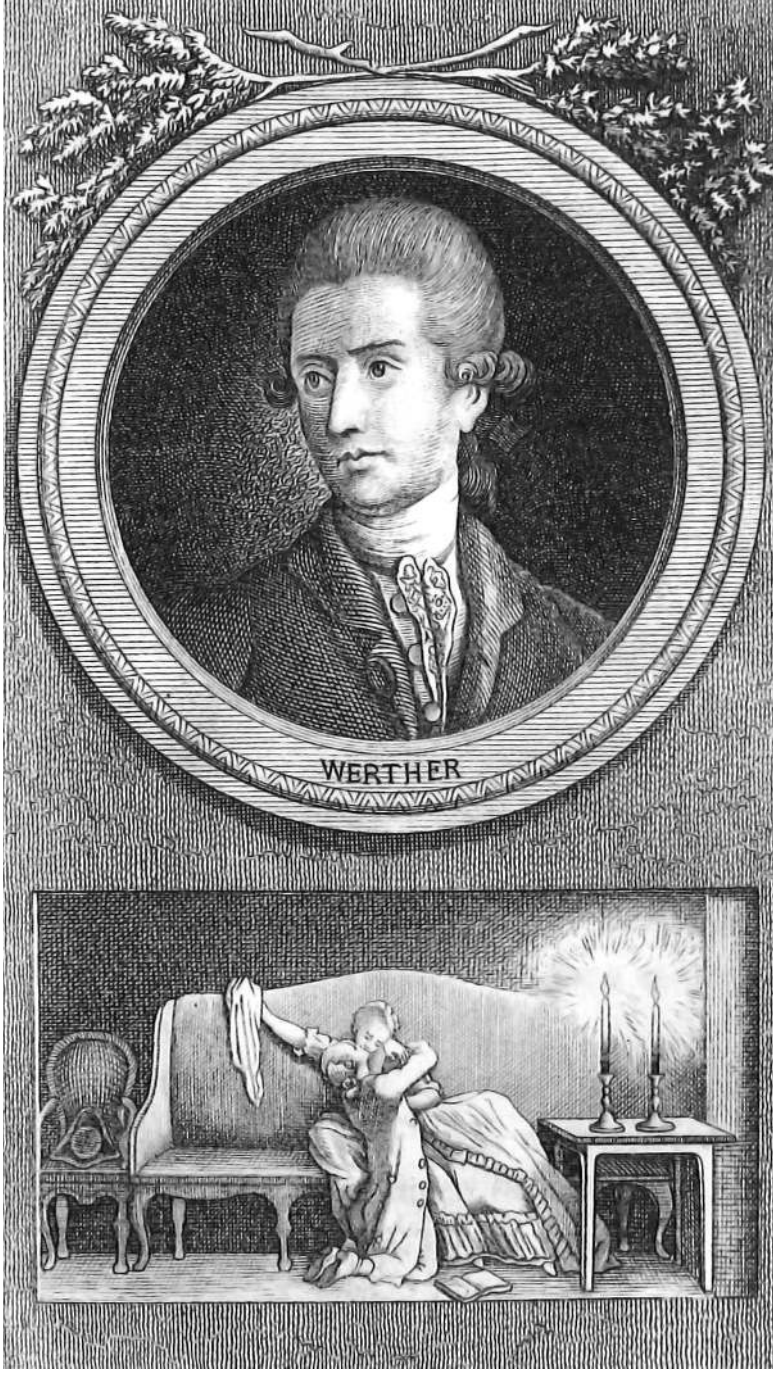
Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Daniel Nikolaus Chodowiecki'nin gravürü:
Werther'in portresi,
altta şair Ossian'ın metnine göre aşk sahnesi

Başlangıç

Zavallı Werther'in hikâyesine dair ne bulabildimse
hepsini titizlikle topladım ve işte burada sunuyorum.
Bu yüzden bana teşekkür edeceğinizi biliyorum.
Onun zekâ ve karakterine karşı hayranlığınızı, sevginizi,
mukadderatından dolayı da gözyaşlarınızı esirgeyemezsiniz.

Ey onun gibi aynı azabı duyan asîl ruh,
sen de onun ıstıraplarıyla teselli bul ve eğer kaderin cilvesiyle
veyahut kendi kabahatin yüzünden daha yakınını bulamazsan,
bu küçük kitap senin dostun olsun.

Birinci Kitap

4 Mayıs 1771

Buradan ayrıldığıma ne kadar memnunum! Aziz dostum, ne tuhaf şeydir şu insan kalbi! Böylesine sevdiğim, hiç ayrılmayacak kadar bağlı olduğum seni terk etmek ve bundan memnun olmak anlaşılır gibi değil! Beni affedeceğini biliyorum. Kaderin kalbime korku salmak için diğer tüm ilişkilerimi belirlediği, hazırladığı anlaşılmıyor mu?

Zavallı Leonore! Oysa suçsuzdum. Kız kardeşinin o şiddetli cazibesi bize hoşça vakitler yaşatırken, zavallı kalbinde bana karşı bir tutku, bir aşk oluşmuşsa buna ben ne yapabilirim? Lâkin, acaba tamamen suçsuz muyum? Onun hislerine karşılık vermedim mi? Hatta pek öyle gülünç olmamakla birlikte bizi böylesine güldüren tabiatın fevkalâde gerçek ifadelerinden bizzat keyif aldığım olmadı mı?

Ben değil miyim ki… Ah, insan nedir ki kendinden böyle şikâyet edebiliyor! Sevgili dostum, sana söz veriyorum, kendimi düzelteceğim; artık kaderin önümüze koyduğu küçücük fenalığı, her zaman yaptığım gibi tekrar edip durmayacağım. Bundan böyle ânın, el'an mevcut olanın zevkini çıkarmak istiyorum. Geçmiş olana gelince, o benim için mazi olmuş demektir. Hiç şüphesiz haklısın, hâlis dostum, insanlar bu denli muhayyileleriyle meşgul olmak, geçmişte yaşadıkları fenalıkları hatırlamak yerine

-niçin böyle davrandıklarını ancak Allah bilir!- şu ehemmiyetsiz âna tahammül etselerdi daha az acı çekmiş olurlardı.

Anneme, elimden geldiği kadar işlerini takip ettiğimi ve mümkün mertebe onu çabuk haberdar edeceğimi söylersen iyi edersin. Teyzemle konuştum ve onda hiç de zannedildiği gibi kötü kadını bulamadım. Neşeli, hararetli ve çok iyi kalpli bir kadın... Ona annemin, miras meselesi hakkındaki şikâyetlerini anlattım. Bana bunun esaslarını, sebeplerini anlattı ve hangi şartlar altında her şeyi ve hattâ istenilenden daha fazlasını vermeğe hazır olduğunu söyledi. Sözün özü, şimdi bu konuda hiçbir şey yazmak istemiyorum. Sen anneme her şeyin yolunda gideceğini söyleyiver. Azizim, şu küçük iş münasebetiyle bir kez daha gördüm ki ihmalkârlık ve yanlış anlamalar belki de bu dünyada hilekârlık ve kötülükten daha fazla hata ve yanılgılara sebep olmaktadır. En azından bu son ikisinin daha nâdir olduğu muhakkak.

Burada kendimi çok iyi hissediyorum. Cennet misali bu yerde yalnızlık kalbim için harikulâde bir iksir oluyor; gençliğin bu mevsimi, ürperen kalbimi bütün hararetiyle ısıtıyor. Her ağaç, her çalılık bir çiçek demeti oluvermiş. Öyle ki insan bu nefis kokular deryası içinde uçmak ve bütün gıdasını buradan almak isteyen bir mayıs böceği olmak istiyor.

Şehrin kendisi pek hoş sayılmaz; buna karşılık çevresi, tabiatın tarif edilemez güzelliğiyle çevrili. Bu manzara müteveffa Kont von M...'i, en güzel değişikliklerle birbirlerine kavuşarak o sevimli vadileri teşkil eden tepeciklerden birinin üstünde bir bahçe yapmaya teşvik etmiş. Bu bahçe pek de sade yapılmış. İnsan daha içeri girer girmez bunun planının bilgili bir bahçıvan tarafından değil, bilakis kendi varlığının hazzına varmak isteyen pek duygulu ve hassas kalpli bir kimsenin eliyle çizilmiş olduğunu hissediyor. Aramızdan ayrılan merhum için, onun ve benim pek sevdiğimiz bu yerde, bu yıkık küçük köşkte gözyaşı döktüm. Yakında bu bahçenin sahibi olacağım. Neyse ki bahçıvan yalnızca birkaç gündür bana iyi davranıyor. Tabii onun için de bu fena olmayacak.

10 Mayıs

Bütün kalbimle tadını çıkardığım tatlı bir ilkbahar sabahına eş harikulâde bir neşe sarıverdi ruhumu. Yalnızım ve tıpkı benim ruhum gibi ruhlar için yaratılmış bu çevrede yaşamaktan sevinç duyuyorum. Öyle mutluyum ki, sevgili dostum, büsbütün sakin bir hayatın duygularıyla dalmışım; öyle ki bu durumdan sanatım zarar görüyor. Şimdi resim yapamıyorum, bir çizgi dahi çizemiyorum; fakat buna rağmen asla şu ânlardakinden daha büyük bir ressam olmadım. Bir çizgi çizmekten bile âcizim, bununla beraber hiçbir zaman kendimi şimdiki kadar büyük ressam hissetmedim. Vadiyi kaplayan sis, bulunduğum yere kadar yükselince, başımın üstünde güneş, karanlık ormanın nüfuz edilmesi imkânsız kubbesinin üstüne bütün kızgınlığıyla vurup da ancak birkaç şuasını kutsal mabedin içine sızdırmaya muvaffak olunca; bir ırmağın yanında diz boyu otların üstüne uzanıp da yeşilliklerin arasında henüz tanımadığım bin bir küçük nebatla karşılaşınca; çimenlerin arasında kaynaşan o küçücük âlemin, çeşit çeşit böcek ve kurtların varlığını kalbim kendine daha yakın hissedince; bizi kendi suretinde yaratan o büyük varlığın mevcudiyetini, bizi sonsuz zevklerin bulunduğu denizin üstünde tutan ve yüzdüren o müşfik varlığın nağmesini âdeta duyuyor, görüyorum; evet dostum, uçsuz bucaksız kâinatın gözlerimin önünde bu şekilde canlandığı, gökyüzü bir sevgilinin yüzüymüş gibi kalbime aksettiği zaman, işte o zaman içimi çekiyor ve kendi kendime: "Ah" diyorum; "şu hissettiklerini ifade edebilsen! Böyle bu derece taşkın ve ateşli bir şekilde içinden geçenleri dışa vurup kâğıt üstünde tespit edebilsen! Nasıl ki ruhun sonsuz Tanrı'nın aynası ise, kâğıt da senin ruhunun, aynası olabilse..." Evet dostum... ama, bu hayallerin kudret ve azameti karşısında kendimden geçtiğimi sanıyorum.

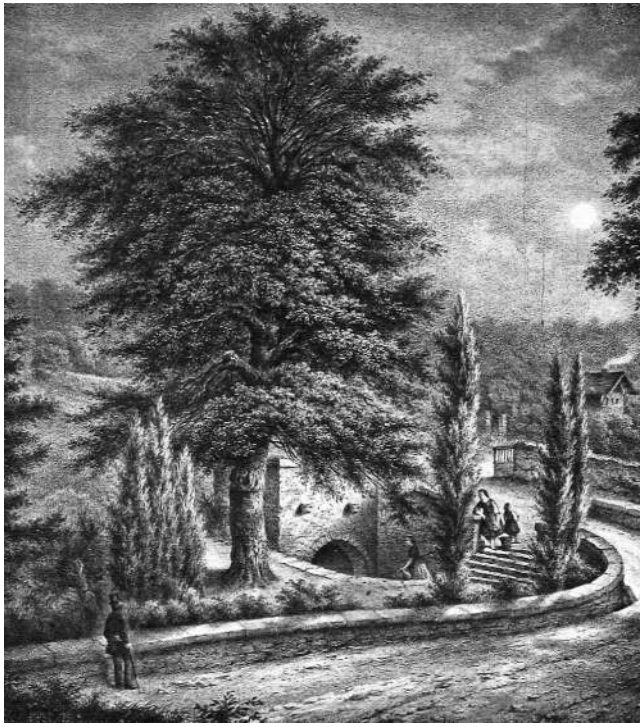
12 Mayıs

Bilmiyorum, acaba bu çevrelerde aldatıcı ruhlar mı uçuşuyor, yoksa bana kalbimdeki o sıcak, ilâhî hülya mı çevremi büsbütün böyle cennet gibi gösteriyor? Bulunduğum yerin tam önünde meftun olduğum bir çeşme var ki Melusine de kız kardeşleriyle ona meftun idi.

Küçük bir tepeden aşağı iniyor ve bir mağaranın önünde buluyorsun kendini… Buradan yirmi basamak kadar daha aşağıya inince, mermer kayalıklardan fışkıran berrak bir su görürsün. Yukarıda bunu çevreleyen küçük duvar, alanı çepeçevre kuşatan yüksek ağaçlar ve buranın serinliği… evet, bunların hepsinde insanı çeken, içine ürperti veren bir şey var. Bir saat oturmadığım hiçbir gün geçmiyor burada. Şehirden gelen kızlar su alıyorlar kimi vakit. Vaktiyle bizzat kral kızlarının dahi gördükleri en üzüntüsüz ve lüzumlu işti bu. Burada oturduğumda atalarımızın âdetleri etrafımda öylesine canlanıyor ki, onların kızlarla çeşme başlarında nasıl tanıştıklarını ve evlenme teklifi yaptıklarını görür gibi oluyorum. Aynı şekilde iyi ruhlar uçuşuyorlardı bu kuyuların ve pınarların başlarında. Ah, bunları hissedemeyen kişizadenin, yorucu bir yaz günü yürüyüşünden sonra bir çeşmenin serinliğinde susuzluğunu gidermemiş, hararetini söndürmemiş olması gerekir.

13 Mayıs

Kitaplarını göndereyim mi diye soruyorsun. Allah rızası için rica ediyorum, azizim, bırak benden uzak olsunlar! Güdülmek, teşvik edilmek, cesaretlendirilmek istemiyorum. Zaten kalbim kendiliğinden yeter derecede coşmuş bulunuyor. Ninniye muhtacım; bunu da Homer'imde ziyadesiyle buluyorum. Kaynayan kanımı teskin etmeye çalıştım kaç kez; zira şu kalbim kadar değişken, kararsız bir şey görmedin daha. Azizim, bunları sana söy-

Wetzlar'daki çeşme

lemeye ihtiyaç duymuyorum. Sen ki kaç kere benim üzüntüden derbederliğe, tatlı bir melankoliden öldürücü bir ihtirasa geçişimi görme külfetine katlandın. Kalbimi hasta bir çocuk gibi görüyorum; onun her arzusu yerine getiriliyor. Elbette bunu bana çok görecek insanlar da yok değil.

15 Mayıs

Buranın sıradan insanları, bilhassa çocukları beni çoktan tanıyor ve seviyorlar. Yalnız üzücü bir kusur buldum. Başlangıçta onlara yaklaşarak, samimiyetle şu veya bu hususta sorular sorduğumda, bazıları, onlarla alay etmek istediğimi zannederek bana karşı çok kaba davranıyorlardı. Bundan dolayı üzülmedim, yılmadım; yalnız şimdiye kadar çoğu kez dikkat ettiğim şeyi daha canlı biçimde hissettim: Yüksek bir zümreye mensup insanlar, avama yaklaşmakla bir şey kaybedecekmiş gibi ona soğuk davranıyor ve daima uzak duruyor. Sonra bir de halkın seviyesine iniyormuş gibi görünen, fakat aslında kibir ve arsızlıklarını zavallı halka daha çok hissettirmek isteyen mülteciler ve uğursuz alaycılar vardır.

Bunlarla aynı olmadığımızı ve olamayacağımızı pekâlâ biliyorum. Fakat ben, saygı görmek için söz konusu ayak takımından uzaklaşmanın lüzumuna inanan kişinin de, yenilmekten korktuğu için düşmandan saklanan bir korkak kadar azarlanmayı hak ettiğine inanıyorum.

Geçenlerde çeşme başına geldiğimde orada testisini merdivenin son basamağına koyup, bunu başının üstüne kaldırıp koyması için yardım edecek bir arkadaş var mı diye etrafına bakınan genç bir hizmetçi kız gördümdü. Aşağıya indim ve ona bakarak: "— Size yardım edeyim mi, hanım kız?" diye sordum. Kızardı, kıpkırmızı kesildi: "— Aa, hayır, efendim!" dedi, "Zahmet buyurmayınız." Yastık başlığı başına yerleştirdi, ben de ona yardım ettim. Teşekkür edip, yukarıya çıktı.

17 Mayıs

Çeşit çeşit insanlarla tanıştım; ancak daha kendime göre bir çevre bulamadım. İnsanların bende neyi çekici bulmaları lazım geldiğini bilmiyorum. Çok kişi benden hoşlanıyor ve peşime

takılıyor. Yolumuzun sadece küçük bir kısmını birlikte yürüdüğümüz için de üzülüyorum. Burada insanların nasıl olduğunu soracak olursan, sana: "Her yerde nasılsa öyle" diye cevap vermek mecburiyetindeyim. İnsan soyu yeknesak bir şeydir. Bunların ekserisi zamanlarının büyük bölümünü sırf yaşamak için harcıyor; geri kalan birazcık serbest zamanları da onları öylesine sıkıyor ki, bundan kurtulmak için her çareye başvuruyorlar. Ah, şu insanların mukadderatı!

Mamafih halkı oldukça iyi cinsinden! Bazen kendimi unutmak, zaman zaman insanlara bahşedilmiş eğlencelerin zevkini çıkarmak, çok iyi hazırlanmış bir masanın başındakilerle tam bir samimiyet ve açık kalplilikle şakalaşmak, bir gezinti yahut uygun zamanda dans düzenlemek vesaire gibi şeyler bana son derece iyi geliyor. Ancak, içimde kullanılmadıkları için küflenen ve benim titizlikle gizlemek mecburiyetinde olduğum daha birçok kuvvetler var ki bunlar aklıma gelmemelidirler. Ah, bunlar öylesine kalbimi daraltıyor ki… Bununla birlikte, yanlış anlaşılmak da mukadder!

Ah, gençliğimin sevgilisi gitti… Ah, keşke onu hiç tanımasaydım… "Sen bir budalasın! Bu dünyada bulamayacağın şeyi arıyorsun!" diyesim geliyor kendi kendime. Fakat o benim olmuştu, o kalbi hissettimdi. O büyük ruhun huzurunda kendimi olduğumdan daha fazla hissediyordum; çünkü ben, olabileceğim şeyin tümü olmuştum. Ey güzel Allahım! Acaba ruhumda kullanılmamış bir kuvvet kalmış mıydı? Tabiatı kavrayan kalbimin o harika duygusunu onun önünde geliştirememiş miydim? Bizim ilişkimiz en ince duygunun, yakışıksız hareketlere varıncaya kadar bütün değişiklikleri dâhilik damgası taşıyan en keskin zekânın sonsuz bir örgüsü değil miydi? Ya şimdi? Ah, benden birkaç yaş ileride oluşu, onu benden önce mezara koydu. Onu asla unutmayacağım; onun o sağlam idrakini ve ilâhî sabrını hiçbir vakit aklımdan çıkarmayacağım.

Birkaç gün önce V... adında bir gence rastladım; öyle ki mutluluğu yüzünden okunan bir genç. Akademiyi yeni bitirmiş. Öyle

Charlotte Buff'un evi

pek bilgelik taslamıyor gerçi, ama başkalarından daha fazla bilgili olduğuna inanıyor. Hallerinden sezdiğime göre, pek de çalışkanmış. Kısacası, güzel bilgilere sahipmiş. Benim resim yaptığımı ve Yunanca bildiğimi (ki bu iki şey burada göktaşı kabilinden kıymetli addediliyor) duyunca, bana dönerek *Batteux*'tan *Wood*'a, *de Piles*'ten *Winckelmann*'a kadar bir sürü bilgi ortaya koyup, *Sulzer*'in teorisini, ilk bölümünü, baştan sona okuduğunu ve *Heynen*'in antik dönem hakkındaki tetkiklerini muhtevi manuskrisine sahip olduğunu söyledi. Kaale almadım.

Burada namuslu, açık fikirli ve temiz kalpli bir adamla daha tanıştım. Kendisi Prens'in maiyet memurudur. Onu, dokuz çocuğu arasında görmek insanın ruhuna neşe verdiğini söylüyorlar. Bilhassa büyük kızından övgüyle bahsediyorlar. Evine davet etti beni, en kısa zamanda ziyaret edeceğim kendisini. Buradan bir

buçuk saatlik bir uzaklıkta bulunan Prens'e ait bir av köşkünde oturuyor. Karısı vefat edince, şehirde ve makamına mahsus olarak kullandığı bu evde oturmak kendisine acı verdiğinden buraya taşınma müsaadesi almış.

Bunun haricinde birkaç garip yaratık daha çıktı karşıma ki bunların hiçbir haline tahammül etmek kabil değil, bilhassa da dostluk gösterilerine.

Hoşça kal! Bu mektup oldukça hoşuna gidecek; büsbütün tarihî bir mektup oldu.

22 Mayıs

İnsan hayatının sadece bir rüya olduğu, birçok kimsenin aklına gelen bir görüştür; bu duygu nicedir benim de zihnimi meşgul etmektedir. İnsanın faal ve araştırıcı güçlerini kapsayan kısıtlamaya baktığımda; bütün faaliyetlerin ihtiyaçları karşılamaya yönelik olduğunu ve bunun da ömrümüzü uzatmaktan öte bir gayeye hizmet etmediğini gördüğümde ve sonra insan, arasında mahpus olduğu duvarları renkli suretlerle ve aydınlık manzaralarla süslediğine göre, araştırmanın belli noktaları üzerinde durmanın; tam anlamıyla o teskin edici duygunun sadece hülyalı bir teslimiyet olduğunu fark ettiğim vakit… bütün bunlar, Wilhelm'ciğim, beni dilsiz yapıyor. Kendi içime dönüyor ve orada başka bir dünya buluyorum. Tekrar, müessir kuvvet ve canlı ifadelerden ziyade içimde önseziler ve karanlık arzular buluyorum. Her şey hislerimin önünde siliniyor ve böylece hayallere dalarak dünyaya gülümsemeye devam ediyorum.

Çocukların bir şeyi niçin istediklerini bilmedikleri konusunda bütün yüksek bilgili okul hocaları ve özel öğretmenler hemfikirdirler. Ancak yetişkinlerin de çocuklar gibi şu yeryüzünde avare dolanmalarına ve tıpkı onlar gibi nereden geldiklerini ve nereye gittiklerini bilmediklerine, aynen onlar gibi pek az gerçek gayeler güttüklerine ve yine tıpkı onlar gibi bisküvi, çörek ve kızılcık

değneğiyle idare edildiklerine hiç kimse inanmak istemez. Bana öyle geliyor ki, bu, elle tutulabilecek kadar açık bir gerçektir.

Bana bu konuda ne söyleyeceğini bildiğim için, sana memnuniyetle itiraf ediyorum ki, çocuklar misali gününü gün eden, oyuncak bebeklerini yanlarında dolandıran, soyup giydiren, annenin pastasını içine koyduğu dolabın etrafında büyük bir saygıyla dolanıp duran ve istediklerini sonunda elde edince onu avurtlarını şişire şişire yiyen ve "daha isterim!" diye bağıran çocuklara benzeyen insanlar asıl mutlu olanlardır. Bir kısım insanlar daha var ki, âdi meşguliyetlerine yahut kendi ihtiraslarına yüksek unvanlar verir ve yaptıkları işleri insanların hayrına, iyiliği uğruna yapılmış olağanüstü işler sanırlar. Bu kimseler de bahtiyar sayılır. Bunlar gibi olabilene ne mutlu! Bununla beraber alçak gönüllülükte bütün bunların nereye varacağını anlayabilen, hali vakti yerinde her kasabalının küçücük bahçesini cennete çevirmeyi bildiğini, bedbaht olanın dahi sırtındaki yükle bıkıp usanmadan ilerlemeye gayret ettiğini ve şu güneş ışığını bir dakika daha fazla görmeğe aynı şekilde ilgi duyduğunu bilen kimse… evet, o kimse sakindir ve bizzat kendi dünyasını kendi içinden yaratır ve mutlu olur; çünkü o bir insandır. Sonra, ne kadar mahdut olursa olsun, o, kalbinde daima, bu zindanı istediği zaman terk edebileceğine dair tatlı bir hürriyet hissi taşır.

26 Mayıs

Eskiden beri, kendimi geliştirmek üzere güvenilir herhangi bir yerde bir kulübecik yapmak ve orada mahrumiyet içerisinde yaşamak tarzında bir arzum olduğunu bilirsin. Burada da yine beni çeken böyle bir yere rastladım.

Şehre yaklaşık bir saat mesafede Wahlheim denilen bir yer var. Bu yer bir tepenin üstünde bulunduğu için pek cazip. Yukarıya doğru çıkan patika takip edilerek köyden çıkarken, birden bütün vadi görülüyor. Yaşına göre neşeli ve hoş bir bayan garson

Garbenheim köyü, romanda Wahlheim olarak adlandırılmış

şarap, bira ve kahve ikram ediyor. Bunların hepsinden daha iyisi ise, geniş dallarıyla kilisenin önündeki küçük meydanı kaplayan iki ıhlamur ağacı. Kilisenin etrafı da köy evleri, samanlıklar ve çiftliklerle çevrilmiş. Böylesine güvenilir ve dikkat çekmeyen bir yeri kolay kolay bulamam; o yüzden küçük masamı, sandalyemi getirtiyorum meyhaneden ve orada kahvemi içip, Homer'imi okuyorum. Bir tesadüf eseri güzel bir öğle sonrası ilk defa ıhlamurların altına geldiğimde bu yeri pek tenha bulmuştum. Hemen herkes tarladaydı, yalnız dört yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu yere oturmuş ve önünde, bacaklarının arasında aşağı yukarı altı aylık bir çocuğu her iki koluyla göğsüne yaslamıştı ki böylece kendisi âdeta bir koltuk görevi görüyordu. Etrafa bakan kara gözlerindeki neşe ve canlılığı bir tarafa bırakacak olursak, tamamıyla sakin bir halde oturuyordu. Bu manzara beni eğlendiriyordu. Karşı tarafta bir sapanın üzerine oturdum ve kardeşçe duruşu büyük bir keyifle resmetmeye koyuldum. Bu resme he-

Werther köy çocuklarının resmini yapıyor,
Tablo, ressam M. F. Quadal'ın, Moskova'da Tretjakow galerisinde.

men oracıktaki bir çiti, bir samanlık kapısını ve birkaç kırık araba tekerleğini de ilave ettim. Bir saat sonra, kendimden bir şey katmadan fevkalâde ilginç, her şey yerli yerine oturmuş bir tablo meydana getirmiş olduğumu gördüm. Bu da ileride yalnız tabiata bağlı kalma niyetimi güçlendirdi. Sonsuz zenginlikler yalnız ondadır; büyük sanatkârları ancak o yetiştirir. Usul ve kuralların yararı noktasından çok şey söylemek mümkün; medenî toplumu yüceltmek için takriben söylenebilecek ne varsa buna dâhildir. Bu usullere bağlı kalarak yetişen birisi, asla zevksiz ve kötü bir eser ortaya koymayacaktır; tıpkı tahammülfersa bir komşunun asla dikkat çekici bir kişi olamayacağı gibi. Ancak, her ne söylenirse söylensin, her kural da gerçek tabiat duygusunu ve ifadesini tahrip eder. Sen bana, "Çok kesin konuşuyorsun! O sadece kısıtlar, azgın asmaları budayıverir." vesaire desen de.

Sevgili dostum, sana bir teşbih yapayım mı? Tıpkı aşk gibidir bu. Genç bir kalp bütün varlığıyla bir kıza bağlanır, günün bütün saatlerini onun yanında geçirir, kendini tamamıyla ona vakfetmiş olduğunu her an anlatmak için, bütün kabiliyetlerini ve bütün servetini onun için harcar. Bu sırada resmî bir dairede görevli dar kafalı biri gelip ona: "Kibar delikanlı! Sevmek gayet insanî bir haldir; ancak insanca sevmek gerekir! Saatlerinizi bölüştürün, bir bölümünü işinize ayırın; dinlenme saatlerinizi de sevdiğiniz kıza vakfedin! Servetinizi hesap edin. İhtiyaçlarınızdan geri kalanı, pek sık olmamak kaydıyla, söz gelimi doğum ve isim günlerinde, ona bir hediye almanıza müsaade ediyorum vs." dese, bu durumda eğer o insan bu öğütleri yerine getirirse, işte o zaman işe yarar bir delikanlı oluverir. O zaman bizzat kendim onu bir meclise üye yapmayı her prense tavsiye edebilirim. Şu var ki, o zaman aşkı da biter; eğer bir sanatkâr ise sanatı da sona erer. Ah dostlarım! Dehânın ırmağı niçin böyle nadiren taşar, niçin böyle yükselen dalgalar halinde pek ender olarak üzerinize gelir ve şaşkın ruhlarınızı sarsıverir? Sevgili dostlarım! Gönülleri rahat olanlar, bu ırmağın iki yakasında oturduklarından, bahçe evlerinin, lale tarhlarının ve lahana tarlalarının bu şekilde mahvolabi-

leceğini düşünerek, ileride karşılaşacakları tehlikeleri, vaktinde hazırlanmış setler ve kanallar sayesinde önlemesini bilenlerdir.

27 Mayıs

Görüyorum ki, cezbeye, hitabete ve belâgate kaptırdım kendimi ve çocuklara daha sonra ne olduğunu sana anlatmayı unuttum. Dünkü sayfamın pek bölük pörçük bir şekilde sana bildirdiği gibi, büsbütün ressamlık hislerine dalmış bir halde, tam iki saat kadar sapanın üzerinde oturdum. Akşama doğru genç bir kadın, kolunda küçük bir sepetle, bu arada hiç kıpırdamadan duran çocuklara yaklaştı ve şöyle seslendi: "— Aferin, Philips, çok uslu çocuksun sen!" Beni selâmladı, kendisine teşekkür edip ayağa kalktım ve yanına yaklaştım. Kendisinin çocukların annesi olup olmadığını sordum, evet diye cevapladı. En büyüğüne bir yarım sandviç verdi ve küçüğünü kucağına alıp tüm annelik sevgisiyle öptü. "— Küçüğü Philipps'ime bıraktım," dedi, "en büyük oğlumla birlikte beyaz ekmek, şeker ve bir de ufak toprak bir lâpa tavası almak üzere şehre indim." Bütün bunları kapağı düşmüş olan sepetin içinde gördüm. "— Akşam Hans'ıma (Hans küçüğün adıydı.) bir çorba pişireceğim. Yaramaz büyük oğlansa, dün lâpanın dibi için kardeşi Philipps ile itişirken tavamı kırıverdi."

En büyük oğlanın nerede olduğunu sordum. Bana, çayırda kazları kovaladığını henüz söylememişti ki, o sırada oğlanın kendisi zıplayarak geldi, ikincisine bir fındık değneği getirdi. Kadınla sohbete devam ettim, onun okul müdürünün kızı olduğunu ve kocasının bir kuzenin mirasını almak üzere İsviçre'ye gittiğini öğrendim. "— Bu yüzden onu kandırmak istediler ve mektuplarına cevap vermediler," dedi kadın. "Bunun üzerine bizzat kendisi gitti. Başına bir bela gelmiş olmasın, haber alamıyorum ondan?" Kadından ayrılmak pek zor geldi bana. Çocuklardan her birine birer Kreuzer[1] verdim, en küçüğü için de annesine bir

[1] Eskiden Almanya ve Avusturya para birimiydi.

kreuzer verdim ki küçük oğlu çorbasıyla yemesi için bir francala alsın. Böylece birbirimizden ayrıldık.

Canım, sana şunu söyleyeyim ki, hâkim olamayacak kadar duygularım coşunca, o zaman mutlu bir sükûnet ile varlığının dar çemberinde dolanan, günübirlik yaşayan, yaprakların döküldüğünü görünce kışın gelmekte olduğunu düşünmekten başka bir şey yapmayan böylesine bir yaratığın görüntüsü tüm gürültüyü dindiriverir.

O zamandan beri çoğu kez dışarıdayım. Çocuklar bana iyice alıştılar. Kahve içtiğimde onlar da şekeri hak ediyor, akşamları tereyağlı ekmeği ve yoğurdu benimle paylaşıyorlar. Pazar günleri asla parasız kalmıyorlar; ibadet saatinden sonra orada olamazsam, o zaman talimatım üzerine onlara kahveci kadın bunu ödüyor.

Bana güveniyor ve her şeyi anlatıyorlar; köyden daha çok çocuk bir araya toplandıklarında, onların ihtirasları ve masumca isteklerini açığa vuruşları beni bilhassa eğlendiriyor.

Annelerinin, çocuklar beyefendiyi rahatsız edecekler şeklindeki telaşlarını gidermek bana epey zahmete mal oldu.

30 Mayıs

Geçenlerde ressamlık hakkında söylediğim, elbette şiir sanatı için de geçerlidir. Yeter ki insan fevkalâde olanı tanısın ve bunu ifade etme cesaretini kendinde bulsun. Mamafih bu, az sözle çok şey söylemek demektir. Bugün bir sahne seyrettim ki temiz olarak kâğıda yazılsaydı dünyanın en güzel pastoral şiiri olurdu; fakat şiir, sahne ve pastoral şiir(idil)'den bize ne? Herhangi bir tabiat görüntüsüyle ilgilenmiş olmak için, daima kılı kırk yarmak mı lazım?

Eğer bu giriş üzerine benden çok yüce ve güzîde bir şey bekliyorsan, o zaman yine fena halde aldanmış olacaksın; benim buraya istekli bir şekilde katılmama sebep olan şey bir köylü ço-

cuğundan başka bir şey değil. Alışıldığı üzere, bu hikâyeyi ben kötü anlatacağım ve bana öyle geliyor ki, sen de beni her zaman olduğu üzere abartılı bulacaksın. Söz konusu yer yine Wahlheim, hep Wahlheim bu tuhaflıkları ortaya çıkaran.

Dışarıda ıhlamurların altında kahve içmekte olan bir topluluk vardı. Bana pek uygun gelmediği için, bir bahaneyle bunlardan uzak durdum. Komşu evlerden birinden genç bir köylü çocuğu çıktı; geçenlerde resmettiğim sapanın bir yerlerini düzeltmekle meşgul olmaya başladı. Huyu hoşuma gittiği için konuşmaya başladım onunla; durumlarını sordum ve hemen ahbap olduk. Her zaman bu neviden insanlarla yaptığım gibi, çok geçmeden kendisiyle samimi olduk. Bana bayan bir dulun hizmetini gördüğünü ve onun kendisine iyi muamele ettiğini anlattı. O kadar çok söz etti ve övdü ki onu, çok geçmeden hem ruhen ve hem de bedenen ona nasıl bağlandığını fark ettim. Gencin söylediğine bakılırsa, artık pek genç değilmiş, ilk eşinden kötü muamele görmüş, artık evlenmek istemiyormuş; ne kadar güzel, onun için ne kadar çekici olduğu ve ilk kocasının yaptığı hataların izlerini silmek için, onun kendisini tercih etmeyi ne kadar çok arzuladığı, anlattıklarından bariz bir şekilde anlaşılıyordu. Bu insanın sana olan temayülünü, aşkını ve sadakatini anlaşılır kılmak için, sözlerini kelimesi kelimesine tekrarlamalıydım. Evet, bakışlarındaki gizli ateşi, sesindeki harmoniyi ve tavırlarındaki ifadeyi sana canlı olarak tasvir edebilmek için büyük bir şairin istidadına sahip olmam lazımdı. Hayır, onun tüm varlığını ve ifadesini kaplayan zarafetini kelimelerin anlatabilmesi kabil değil. Benim burada tekrar söyleyebileceğim şey, kaba bir tasvirden ibarettir. Kendisinin, o kadınla ilişkisi hakkında yakışık almayan şeyler düşüneceğim ve o kadının davranışından şüphe duyacağım korkusu, beni bilhassa duygulandırdı. Onu kendine çeken ve bağlayan gençliğin verdiği çekicilik olmaksızın, endamından ve vücudundan bahsettiğinde o kadar çekiciydi ki, bunu ancak ruhumun derinlerinde kendi kendime tekrar edebiliyorum.

Ömrümde ben şiddetli bir ihtirasın, ateşli ve hararetli isteğin bu derece temiz olabileceğini görmedim. Hatta diyebilirim ki, bu kadar saf ve temiz düşünmedim ve hayal etmedim. Bu gerçeği ve masumiyeti hatırladıkta, ruhumun tâ derinlerinden tutuştuğunu, her yerde bu sadakat ve zarafet tablosunun beni takip ettiğini ve bu durumdan benim de bizzat tutuşmuş gibi yanıp eridiğimi söylersem sakın beni azarlama.

Şimdi o kadını en kısa zamanda görmeğe çalışacağım; daha doğrusu, iyice düşünecek olursam, onu görmekten kaçınmalıyım. En iyisi onu sevgilisinin gözüyle görmem; belki de gözüme, şimdi karşımda durduğu gibi görünmez. Öyleyse o güzel hayali niçin bozayım?

16 Haziran

Sana niçin mi yazmıyorum? Bunu soruyorsun ve sen yine de bilenlerden birisin? İyi durumda olduğumu tahmin etmeliydin. Daha doğrusu, kısaca söylemek gerekirse kalbimi yakından alakadar eden bir tanışma yaptım. Yaptım işte, bilmiyorum.

Dünyanın en sevimli yaratıklarından biriyle tanıştığımı, olduğu gibi sana anlatmak zor olacak. Keyfim yerinde ve mutluyum, demek oluyor ki iyi bir hikâye yazarı değilim.

Bir melek! Hadi canım! Kendininkinden bahseden herkes bunu böyle söyler, değil mi? Ne kadar mükemmel olduğunu ve niçin kusursuz olduğunu burada sana anlatacak durumda değilim; şu kadarını söyleyeyim ki tüm duygularımı esir almış durumda.

Bunca akılla bu kadar bir sadeliğin, o derece iyilikle bu kadar metanetin bir araya gelmesi, o gerçek hayat ve çalışmaya rağmen bu ruh sükûneti!

Benim burada onun hakkında söylediklerimin hepsi, onun benliğinin bir çizgisini dahi ifade etmeyen gevezelik ve âciz soyutlamalardan başka bir şey değil. Başka bir sefer, hayır, başka

bir sefer değil, hemen şimdi anlatmak istiyorum sana. Eğer şimdi anlatmazsam, başka zaman hiç olmaz. Çünkü söz aramızda, bu mektubu yazmaya başladığımdan beri tam üç defa kalemi elimden bırakmak, atımı eyerletmek ve binip oraya sürmek üzereydim. Keza bugün erken vakitte atımı oraya sürmemeye yemin ettim; yine de her an pencereye gidip, güneşin ne kadar yükseldiğine bakmadan edemiyorum.

Kendime hâkim olamayıp ona gitmek mecburiyetinde kaldım. Şimdi tekrar buradayım, Wilhelm, tereyağlı ekmeğimi yiyip, sana yazmak istiyorum. Onu sevimli, neşeli çocukların, sekiz kardeşinin arasında görmek ruhum için ne büyük bir haz!

Böyle devam edersem sonunda başta olduğum kadar mutlu olacağım. O halde dinle, ayrıntılara girmeye zorlayacağım kendimi.

Geçenlerde sana, prenslik danışmanı S. ile nasıl tanıştığımı, en kısa zamanda onun inziva yerinde yahut daha çok o küçük krallık ülkesinde kendisini ziyaret etmemi benden rica ettiğini yazmıştım. Bunu ihmal ettim. Belki de oraya hiç gitmemiş olacaktım; eğer tesadüf bana bu sessiz yerde gömülü defineyi keşfettirmeseydi.

Bizim gençler, benim de memnuniyetle katıldığım bir balo düzenlemişlerdi. Buranın yerlisi olan iyi kalpli, güzel, esasen önemsiz bir kızı refakatime almayı teklif ettim. Benim bir at arabası kiralamam ve dans arkadaşım ve onun kuzenini eğlence yerine götürmem, yolda da Charlotte S.…'ye uğrayarak, onu da yanımıza almamız kararlaştırıldı. Refikam, seyrek, geniş ormanın arasından av köşküne doğru giderken bana, "— Güzel bir genç bayanla tanışacaksınız" dedi. Kuzeni, "— Dikkat edin de ona âşık olmayın!" diye mukabele etti. "— Neden?" dedim. "— Çok iyi bir adamla sözlü; bu adam babası öldüğü için, işlerini yoluna koymak, hem de iyi bir makam kapmak için seyahate çıkmış bulunuyor." diye cevapladı. Bu haber benim için oldukça önemsizdi.

Köşkün cümle kapısı önüne geldiğimizde güneş dağdan çey-

Lotte balo kıyafetiyle çocuklara ekmek kesiyor,
Werther onu almaya gelmiş. (frz. Ü. Maestricht 1776)

Werther, Lotte'nin elini öpüyor. Albert oturur halde
(Goethes Schriften, Himburg 1779)

rek saatlik bir uzaklıkta bulunuyordu. Boğucu bir hava vardı. Ufkun etrafında beyaz gri, ağır bulutçukların toplanmasından bir fırtınanın gelmekte olduğunu anlayan genç kızlar, endişelenmeye başladılar. Ben de eğlencemizin akamete uğrayacağını sezinlemeye başladığımdan olsa gerek, hava tahmincisi edasıyla onların korkularını gidermeye çalıştım.

At arabasından inmiştim. Kapıya gelen hizmetçi kız, bir lahza için ricada bulundu; Matmazel Lotteciğin gelmek üzere olduğunu söyledi. Avludan geçerek gayet mükemmel inşa edilmiş olan eve doğru yürüdüm. Önümdeki merdivenleri çıkıp, kapıdan içeri girince ömrümde gördüğüm en çekici sahneyle karşılaştım. Giriş holünde on bir ile iki yaşları arasında altı çocuk, orta boylu, güzel endamlı, kollarında ve göğsünde pembe kurdeleler bulunan basit ve beyaz bir elbise giymiş bir genç kızın etrafında oynaşıp duruyorlardı. Bu kız elinde bir siyah ekmek tutuyor ve bu ekmekten etrafındakilerin her birine, yaşları ve iştahlarına uygun olarak bir dilim kesiyor ve büyük bir sevimlilikle dağıtıyordu. Ekmek dilimi kesilmeden çok evvel minik ellerini uzun zaman havaya kaldırarak ve yapmacıksız bir şekilde her biri, "Teşekkür ederim!" diyerek alıyorlardı. Bundan sonra akşam ekmeğini almanın neşesiyle zıplaya zıplaya yahut sakin tabiatları icabı usluca geri çekiliyor ve içerisinde Lotte'lerini de alıp götürecek olan faytonu ve yabancıları görmek için köşkün cümle kapısına doğru yöneliyorlardı. "— Sizi buraya kadar yorduğum ve bayanları beklettiğim için" dedi, "affınızı rica ediyorum. Ben yokken her türlü siparişle uğraşmak ve giyinmekten dolayı çocuklarıma ikindi kahvaltılarını vermeyi unuttum. Çocuklar, benden başka kimsenin ekmeklerini kesmesini istemezler."

O kıza gelişigüzel bir iltifatta bulundum. Bütün ruhumla endamına, sesine ve tavırlarına hayran olmuştum. Yelpazesini ve eldivenlerini almak üzere odasına koştuğunda ben, kendimi toparlayabilecek kadar zaman bulabildim. Küçükler, şöyle yandan belirli bir mesafeden bana bakarken, ben de yüzündeki ifadeden mutluluğu okunan en gencine doğru yaklaştım. O geri çekildi, an-